

Magdalena Barańska

<https://orcid.org/0000-0003-3615-1321>

Konrad Nowak-Kluczyński

<https://orcid.org/0000-0002-7814-1650>

DOI: 10.34866/t07q-rj77

Hobby i edukacja. LEGO w życiu dorosłego człowieka

Hobby and education. LEGO in adult life

Key words: bricks, LEGO, toy, game, afol, education, hobby, pedagogy.

Abstract: LEGO bricks are undoubtedly one of the most famous and strong construction toy brands. The name comes from the Danish phrase "leg godt" which means "play well". The company motto is: "Only the best is good enough". The bricks have limitless capacity. They are used not only for playing but more and more often in the educational context, from kindergarten to universities. LEGO is creativity and play as well as stimulation of mental development. The bricks excite the imagination of both children and adults. In the therapy, they improve focus, concentration, logical thinking and improve small motor skills. Nowadays, they are encroaching the adult world boldly, because they have become strong icon of pop culture and the socially engaged "toy". LEGO sets produced especially for AFOLs (the acronym of "an adult fan of LEGO") strengthen hobby development. They are the collector's items as well as the sentimental journey to the childhood and, especially, a supporting gesture for marginalizing environments. This study focuses on the positive impact of the hobby on the life of an adult, with particular emphasis on the passion for collecting LEGO sets.

Słowa kluczowe: klocki, LEGO, zabawka, zabawa, afol, edukacja, hobby, pedagogika.

Streszczenie: Klocki LEGO są bez wątpienia jedną z najbardziej znanych i silnych na świecie marek zabawek. Ich nazwa wywodzi się od słów „leg godt”, co po duńsku znaczy „baw się dobrze”, a mottem przewodnim stały się słowa: „Nawet to, co najlepsze, nigdy nie jest za dobre”. Klocki mają nieograniczony potencjał, wykorzystywane są nie tylko w zakresie stymulowania dzieci podczas zabawy, lecz także coraz częściej na płaszczyźnie edukacyjnej. LEGO to kreatywność i zabawa oraz stymulacja rozwoju intelektualnego. Klocki te pobudzają wyobraźnię dzieci oraz dorosłych. Wykorzystywane w terapii poprawiają skupienie i koncentrację, logiczne myślenie, a także rozwijają motorykę małą. Współcześnie coraz śmielej wkraczają w dorosły świat, w którym to stały się silnym elementem popkulturowym oraz „zabawką” społecznie zaangażowaną. Zestawy klocków produkowane z przeznaczeniem dla afolek i afoli wzmacniają rozwój pasji, są sentymentalną podróżą w czasy dzieciństwa, a przede wszystkim gestem wspierającym środowiska marginalizowane. Niniejsze opracowanie skupia się na pozytywnym wpływie hobby na życie dorosłego człowieka ze szczególnym uwzględnieniem zamiłowania do kolekcjonowania zestawów klocków LEGO.

Wstęp

Na całym świecie każdego roku od 80 do 90 milionów dzieci otrzymuje zestaw LEGO, ale mało kto wie, że aż 10 milionów dorosłych kupuje je także dla siebie. Wszak firma LEGO od lat propaguje ideę, by każdy dorosły dał dojsć do głosu swemu wewnętrznemu dziecku. LEGO reprezentuje wizję znaczenia zabawy w życiu człowieka¹. Od początku lat trzydziestych dostarcza przeżyć dzieciom małym i dużym. Przekracza przy tym podziały społeczne i kulturowe, zawsze nadążając za rozwojem społeczeństwa. LEGO na przestrzeni dziewięćdziesięciu lat stało się nie tylko ważnym elementem kultury popularnej, ale także przede wszystkim zabawką zaangażowaną społecznie, terapeutycznie i edukacyjnie. To nie tylko zabawka dla dzieci, ale także specjalnie zaprojektowane zestawy klocków dla większych dłoni stają się również zabawką dla dorosłych, narzędziem edukacyjnym, które płynnie i konsekwentnie buduje swoją pozycję w edukacji całościowej.

Nie ulega wątpliwości, że aktywność dorosłych związana z (zabawą oraz konstruowaniem) LEGO wpisuje się w ideę kształcenia ustawicznego. Jak podaje literatura przedmiotu, edukacja całościowa jest elastyczna i dostosowana do indywidualnych potrzeb uczącego się, środek ciężkości wyraźnie przesunięty jest na jej wartość aplikacyjną, praktyczną, przeznaczoną do zastosowania w życiu codziennym. Ma motywować do dalszego samokształcenia, zachęcać do współpracy i interakcji społecznej, wykorzystywania posiadanego już doświadczenia, rozwijać tak pożądane w chwili obecnej kompetencje społeczne oraz przygotowywać do życia i funkcjonowania w zmianie.

Klocki LEGO stają się swego rodzaju narzędziem edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej. Obecne są na zajęciach w szkole podstawowej i na uniwersytetach. Wykorzystywane między innymi do nauki myślenia przestrzennego, konstruowania czy programowania. Nauczyciele i wykładowcy uczestniczą w kursach i szkoleniach organizowanych przez różne instytucje, aby wiedzieć, jak tę popularną zabawkę dla małych i dużych efektywnie wykorzystać na zajęciach. Jednak nie tylko przestrzenie instytucji edukacyjnych oferują spotkanie z LEGO, dla zainteresowanych i pasjonatów, ale także dla laików dostępne są wystawy, makiety w całości zbudowane z klocków.

W Polsce w ostatnich latach LEGO stało się ponownie popularne wśród dorosłych fanów z racji programu telewizyjnego „LEGO Masters”, który doczekał się już trzech edycji, a w którym to przede wszystkim osoby dorosłe stają w budownicze szranki. W czerwcu 2023 roku ogłoszono casting do kolejnej, czwartej edycji programu. O popularności klocków świadczy także coraz większa ilość oficjalnych sklepów LEGO, tzw. LEGO Store. W połowie 2023 roku w Polsce funkcjonowało już sześć oficjalnych sklepów tej marki: dwa w Warszawie oraz po jednym w Gdańsku, Poznaniu,

¹ J. Andersen (2022). *Historia LEGO. Opowieść o rodzinie, która stworzyła najsłynniejszą zabawkę na świecie*. Warszawa, s. 9.

Wrocławiu, Łodzi. Podczas otwarcia oficjalnego sklepu LEGO w Poznaniu 5 maja 2022 roku dyrektor generalny LEGO, Łukasz Gaszyński, na pytanie, jakie serie cieszą się w Polsce największym zainteresowaniem, odpowiedział, że prócz serii LEGO City wszystkie serie dla dorosłych fanów LEGO były sprzedażowym hitem 2021 roku.

Klocki konstrukcyjne w zarysie historycznym

Od czasów najdawniejszych w trakcie zabaw wykorzystywano rozmaite przedmioty, określane mianem zabawek. Obok tych przypadkowych (np. naturalnych, takich jak piasek, błoto czy kasztany) występowały zabawki właściwe. To specjalnie przygotowane przedmioty, spreparowane do zabawy przez dorosłych albo same dzieci. Zasób zabawek dziecięcych ukształtował się w epoce średniowiecza². W ujęciu pedagogicznym zabawka *to przedmiot (lub zestaw przedmiotów) wykonany w celu pobudzenia zabawowej aktywności dziecka (ruchowej, umysłowej czy emocjonalnej), stwarzający sposobność do poszerzania doświadczeń, gry wyobraźni i stopniowania rzeczywistości*³.

Klasyfikacje zabawek są różnorakie, stworzone stosownie do typów zabaw. Podział w ujęciu pedagogicznym opracowany został przez P.A. Rudika, który wyodrębnił zabawy: ruchowe, konstrukcyjne, tematyczne oraz dydaktyczne. Klocki sklasyfikowane zostały, obok piasku i gliny, do zabaw konstrukcyjnych, gdyż *ćwiczą precyzję ruchów, wpływają na rozwój procesów myślowych (...) kształtują pewne cechy osobowości, np. systematyczność, wytrwałość, umiejętność pokonywania trudności*⁴. *Klocki mają swój rodowód w starożytności. Wówczas dzieci budowały różne konstrukcje (domy, wieże) z nieforemnych kawałków gliny czy drewna. Natomiast klocki jako zabawkę edukacyjną stworzył z kamienia niemiecki pedagog Stanisław Tillich. Wykazał on, że te niepozorne z wyglądu zabawki rozwijają wyobraźnię przestrzenną, inteligencję i spostrzegawczość dziecka. Do sklepów cegiełki Tillicha – bo tak nazywano klocki stworzone przez wspomnianego pedagoga – trafiły na przełomie XVIII i XIX wieku. Jednak na skalę masową zaczęto je produkować dopiero pod koniec XIX wieku. Były to klocki drewniane. Po drugiej wojnie światowej szczególnie popularne stały się klocki z plastiku o najróżniejszych formach, wśród których prym wiodą klocki LEGO*⁵. Klocki jako zabawka służąca do budowania (prócz cegiełek) przeznaczone były w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku do *zabawiania chłopca*⁶.

² D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska-Łuczak (2012). *Codziennosc dziecięca opisana słowem i obrazem. Życie dziecka na ziemiach polskich od XVI do XVIII wieku*. Warszawa, s. 130.

³ M. Dunin-Wąsowicz (1977). *O zabawce w życiu dziecka*, Warszawa, s. 24.

⁴ K. Kabacińska-Łuczak, A. Wojewoda (2020). Zabawy i zabawki dziecięce. W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Pedagogika dziecka. Podręcznik akademicki*. Poznań, s. 79–81.

⁵ M. Cywińska (2010). Edukacyjne znaczenie zabawek dziecięcych – ich terapeutyczne i twórcze oddziaływanie. W: D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska (red.), *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*, Poznań, s. 239.

⁶ M. Nawrot-Borowska (2010). *Zabawki dzieci polskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku – zapamiętania teoretyczne*. W: D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska (red.), *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*, Poznań, s. 180.

Współcześnie ta popularna firma zabawkarska walczy ze stereotypami płciowymi w kontekście zabawek, ale i zabawy.

To 12 października 1932 roku w miejscowości Billund w Danii powstał warsztat stolarski założony przez O.K. Christiansena. W początkowej fazie istnienia firmy, nie zajmowano się produkcją zabawek. Jednak z biegiem lat zaczęto je wytwarzać z drewnianych odpadów. Była to kluczowa decyzja dla rozwoju firmy. W 1957 roku, klocki zdobyły światowy sukces dzięki udoskonaleniu ich konstrukcji (możliwość ich łączenia oraz stabilność połączeń za pomocą systemu wypustek). 28 stycznia 1958 roku o godzinie 13:58 przedłożono wniosek do Duńskiego Urzędu Patentów i Znaków Towarowych w Kopenhadze dotyczący unikatowej konstrukcji klocka LEGO⁷.

Wizja LEGO zmieniała się na przestrzeni dekad. Firma przechodziła różnego rodzaju kryzysy, w tym finansowe, i nietrafione pomysły na markę. 7 marca 1978 roku K.K. Kristiansen przekonywał, iż celem firmy jest uświadomienie najmłodszym i ich rodzicom, że LEGO to coś więcej niż zwykłe klocki – w nowej strategii „konsumenci zaczną postrzegać Lego nie tylko jako «zabawki konstrukcyjne», ale jako «kreatywne i edukacyjne zabawki wysokiej jakości przeznaczone dla dzieci w każdym wieku»”⁸.

LEGO to bez wątpienia najsilniejsza marka zabawek skierowana do rodzin – dzieci i dorosłych. W swej historii klocki związane były z wieloma pokoleniami. Każdy fan LEGO pamięta, iż na opakowaniach istniał przedział wiekowy kończący się na 99 latach, którego na współczesnych pudełkach nie znajdziemy. Pierwsza generacja klocków obejmowała wczesne produkty z lat 50., tworzone w oparciu o prostą konstrukcję i doświadczenie konstrukcyjne. Te z lat 60. wzbogacone zostały o ruchome elementy w postaci kół (w tym zębatych). Trzecia generacja powstała w latach 70. i bazowała na minifigurkach umożliwiającym podział tematyczny oraz zabawę polegającą na odgrywaniu ról. Nowe zestawy to produkty wprowadzające do zabawy inteligencję i elementy behawioralne. Celem strategicznym było i jest sprawienie, by marka LEGO była związana z czymś więcej niż tylko zabawkami. Ma ona być kojarzona z rozwojem człowieka trwającym całe życie⁹, rozwijaniem pasji i zainteresowań, poznawaniem siebie.

Pasja i hobby w życiu dorosłego człowieka

„Pasja”, „hobby”, „zainteresowania” to pojęcia, które teoretycznie sprawiają, że człowiek staje się ciekawy lub ciekawszy dla innych. Zamiłowanie do wykonywania z entuzjazmem określonych czynności lub rzeczy w języku potocznym zwanych „konik” bądź „bzik” czy też bycie fanem czegoś lub kogoś buduje między ludźmi przestrzeń do interakcji, do wymiany poglądów oraz zdobywania wiedzy i nowych umiejętności.

⁷ K. Ciemcioch (2016). Klocki LEGO – rozwijanie kreatywności uczniów w cyfrowym świecie. *Interdyscyplinarne Studia Społeczne*, 2 (2), s. 103.

⁸ N. Lunde (2019). *LEGO. Jak pokonać kryzys, zawojować świat i zbudować potęgę z klocków*. Warszawa, s. 28–29.

⁹ Tamże, s. 113–114.

ści. Zarówno pasja, jak i hobby, rozwój zainteresowań są przedmiotem dociekań badawczych przedstawicieli różnych nauk.

Różnice między pasją, hobby a zainteresowaniami zarysowuje M. Tomaszewski¹⁰, psycholog, coach, trener i mówca motywacyjny. Według autora pasję można przyrównać do miłości, która powoduje dreszcze, wzbudza pożądanie, jest ostatnią myślą przed pójściem spać i pierwszą po przebudzaniu. Hobby z kolei podobne jest do przyjaciela, powstała więc jest trwała, ale nie ma w niej pożądania, czujemy, że nawet po dłuższej przerwie możemy do niego (przyjaciela, tematu) wrócić. Zainteresowania natomiast są najbardziej luźną formą z przedstawianych aktywności. Porównane do kolegi/koleżanki pojawiają się i znikają, na każdym etapie życia mogą być inne, nowe.

W związku z podejmowaną tematyką koniecznym jest przedstawienie ujęć naukowych dotyczących szeroko definiowanych zainteresowań i ich znaczenia w życiu jednostki. Pasja nie jest pojęciem łatwym do zdefiniowania, jest kategorią wieloznaczną i wielozakresową często utożsamianą z hobby i zainteresowaniami, jednak trudno o ujęcie terminologiczne. Szeroko prezentuje to zagadnienie B. Kunat, wskazując, jak pojęcie pasji funkcjonuje w dyskursie publicznym i naukowym¹¹. Na pewno jest pojęciem modnym, słowem kluczem, które znaleźć można w wielu hasłach zachęcających do udziału w szkoleniach i kursach. „Jak znaleźć pasję i żyć według własnych zasad”, „5 kroków do zarabiania na Twojej pasji”, „Jak znaleźć pasję i żyć pełnią życia?”, „Jak znaleźć pasję i zacząć żyć? Znajduje się ona również jako motyw przewodni programów i konkursów, jak chociażby „Uczeń z pasją”¹². To tylko kilka przykładów, które można znaleźć w Internecie po wpisaniu w wyszukiwarkę słowa „pasja”. Przeglądając strony internetowe można odnieść wrażenie, że jest ona konieczna do odniesienia sukcesu, pasją może być wszystko i każdy powinien ją w swoim życiu odnaleźć, aby czuć się spełnionym. Wiele cech wyróżniających pasję wymyka się definicjom i opisom, a co bardzo istotne, poszukiwanie jej na zewnątrz jest bezcelowe, ponieważ ona jest tym czymś, *co jest w środku*¹³, płynie od wewnątrz, będąc swojego rodzaju siłą napędową. W przedstawionym ujęciu pasja jest wysiłkiem twórczym, związanym z tworzeniem, a nigdy biernym konsumowaniem. Analizując proponowane definicje pasji, zauważyć można jej ścisły związek z emocjami, silnym gniewem, furią, uzależnieniem, cierpieniem (z łac. *passio*) czy miłością, co wyraźnie wskazuje na jej energetyczny i dynamiczny charakter. Pasję należy karmić, poświęcać jej czas,

¹⁰ M.Tomaszewski. *Co to jest pasja? Nowa definicja pasji i czym się różni od hobby*, <https://mariusztomaszewski.pl/blog/co-to-jest-pasja-hobby-definicja/> (dostęp: 3.08.2023).

¹¹ B. Kunat (2015). Pasja jako kategoria badawcza w świetle dualistycznego modelu R.J. Valleranda. *Psychologia wychowawcza*, 8, 31–41.

¹² „Uczeń z Pasją” konkurs adresowany jest do uczniów szkół średnich wszystkich typów, którzy posiadają dobre wyniki w nauce (średnia ocen co najmniej 4,5), a ponadto wyróżniają się znaczącymi osiągnięciami wykraczającymi poza program nauczania, w szczególności: sportowymi, artystycznymi, naukowymi lub społecznymi, <https://fundacja-edukacja.org.pl/uczen,11> (dostęp: 3.08.2023)

¹³ M. Tomaszewski, dz. cyt.

dbać o nią, podsycać żar, z którego wyrasta. Pasjonata określają słowa *hobbista*; *człowiek mający zamiłowanie do czegoś, poświęcający każdą wolną chwilę na realizację określonej pasji życiowej*¹⁴. Poddając i oddając się pasji, można stracić poczucie czasu, cierpieć, a także stać się jej niewolnikiem. Pasję można postrzegać w kontekście pozytywnej motywacji, zaangażowania, źródła satysfakcji i poczucia wolności¹⁵. Jest siłą napędową, energią duchową, ale co bardzo istotne, jak podkreśla R.J. Vallerand, ma dwoistą naturę¹⁶. Autor wyróżnia dwa rodzaje pasji: harmonijną pasję, która pozostaje pod kontrolą danej osoby, oraz obsesyjną pasję, która kontroluje daną osobę. Podczas gdy pierwsza z nich zazwyczaj prowadzi do zachowań adaptacyjnych, obsesyjna forma pasji prowadzi do mniej adaptacyjnych, a czasem nawet nieprzystosowawczych zachowań. Nie ma kryteriów, które należy spełniać, aby coś zostało uznane za hobby. Przyjęto, iż jest to aktywność wykonywana w czasie wolnym, sprawiająca radość. Może być wykonywana codziennie (aktywność fizyczna) albo raz w roku (podróż w odległe miejsce). Niewątpliwie jednak pielęgnowanie posiadanej pasji lub hobby jest ważnym aspektem zaspokajania własnych potrzeb.

Zainteresowania mają bardzo duże znaczenie w trakcie życia człowieka, a badacze i badaczki analizują ich wpływ na decyzje osobiste i zawodowe. Pojęcia tego używali w swoich dziełach tacy filozofowie i pedagodzy jak między innymi J.A. Komeński, J. Locke, J.J. Rousseau, J. Kant, B. Nawroczyński. Za istotny element rozwoju człowieka rozwój zainteresowań uznawali między innymi D. Super, E. Ginzberg czy A. Roe¹⁷, który według autorów pojawia się w życiu człowieka około 11. roku życia, determinuje dalsze aspiracje i aktywności, stanowi istotny proces zaspokajania przyjemności; w małym stopniu zależy od dziedziczności, raczej determinowany jest przez indywidualne doświadczenia życiowe.

Zamiłowanie do wykonywania określonych czynności, dających przyjemność, powoduje, że jednostka zaczyna zgłębiać wiedzę w określonym zakresie, czytać, uczęszczać na dodatkowe zajęcia czy poszukiwać ścieżek kształcenia, które pozwolą jej realizować się w czymś, co lubi. To, w jaki sposób człowiek spędza czas wolny, może wiele powiedzieć o danej osobie. Pasje i zainteresowania odzwierciedlają po części osobowość, wartości oraz styl życia, są egzemplifikacją energii, potrzeby kontaktu z innymi, ujawniają zdolności i talenty. Mają charakter dynamiczny i w zdecydowanej większości ewoluują w ciągu życia jednostki.

Podejmując rozważania dotyczące zainteresowań, hobby, zamiłowań i pasji, nie można pominąć osoby, która hobby realizuje. Według *Wielkiego Słownika Języka Polskiego* fan to osoba wykazująca dużo zainteresowania i zaangażowania emocjo-

¹⁴ K. Janus (2011). *Słownik pedagogiki i psychologii. Zagadnienia, pojęcia, terminy*. Warszawa, s. 192.

¹⁵ Z. Melosik (2019). *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*. Poznań, s. 11–21.

¹⁶ B. Kunat (2015). Pasja jako kategoria badawcza w świetle dualistycznego modelu R.J. Valleranda, *Psychologia wychowawcza*, 8, 31–41.

¹⁷ A. Paszkowska-Rogacz (2003). *Psychologiczne podstawy wyboru zawodu. Przegląd koncepcji teoretycznych*. Warszawa, s. 90.

nalnego w stosunku do określonego zespołu muzycznego, piosenkarza, sportowca, gatunku muzycznego, jakiejś dyscypliny sportu lub czegoś innego¹⁸. Według *Słownika Języka Polskiego* fana definiuje się jako zapalonego sympatyka kogoś lub czegoś¹⁹, podobną definicję zawiera słownik wyrazów obcych wskazując, że fan to wielbiciel jakiejś słynnej osoby²⁰. Z kolei w internetowej encyklopedii²¹ można znaleźć informację, że to osoba podziwiająca człowieka, grupę ludzi, dzieło sztuki bądź ideę. Nazwa wywodzi się od zapisu skróconej formy słowa fanatyk. Nie posiada jednak pejoratywnego znaczenia, a nawet ma pozytywny wydźwięk.

Doniesienia naukowe wskazują, że posiadana pasja, hobby czy zainteresowanie czymś lub kimś pozwala kształtować i rozwijać cechy charakteru, umiejętności i kompetencje społeczne, może też pomagać w terapii. Bez względu na to, jakiego określenia będziemy używać, posiadanie obszaru czy też aktywności, która nas uszczęśliwia i relaksuje, może mieć istotne znaczenie dla naszego holistycznego funkcjonowanie w sferze zawodowej i osobistej. Jak informuje *The Society of Behavioral Medicine*²², aktywny odpoczynek i oddawanie się hobby przekładają się na wyraźnie lepszy nastrój i zmniejszenie stresu. Ponadto w *Journal of Happiness Studies*²³ przeczytamy, że warto mieć więcej niż jedną pasję, a ich posiadanie buduje autonomię jednostki oraz poczucie niezależności.

Wśród niewątpliwych zalet hobby warto wskazać, że pozwala oderwać się od codziennych zmartwień i stresów, stanowi formę relaksu, może pomóc osiągnąć *work-life balance*, zyskać perspektywę. Rozbija również monotonię życia codziennego. Hobby jest aktywnością, której nie musimy wykonywać, ale chcemy. Jest to czynność, która dostarcza radości i poprawia samopoczucie. W zależności, czym się interesujemy, może to wskazywać na umiejętność odraczania gratyfikacji, oszczędzania czy skupienia i dbałości o najmniejszy szczegół. I jak już zostało wspomniane, stajemy się ciekawsi dla innych ludzi. Przykład stanowi chociażby wpisywanie do CV zainteresowań, jak niektórzy sądzą, im bardziej oryginalnych, tym lepiej. Taka informacja może wyróżniać kandydata na tle innych, stanowić punkt wyjścia rozmowy, ale również pokazywać, że kandydat/ka żyje nie tylko pracą i potrafi się zrelaksować.

Posiadanie pasji i zainteresowań nie jest tylko domeną dzieci i ludzi młodych. Zdarza się, że dopiero w tzw. dorosłości czy nawet później dorosłości jednostka znajduje czas wolny na poszukiwanie lub rozwijanie swoich zainteresowań.

¹⁸ *Fan*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/10909/fan> (dostęp: 3.08.2023).

¹⁹ *Fan*, *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/fan.html> (dostęp: 3.08.2023).

²⁰ M.Smaza, A.Barnecka (2010). *Słownik 3 w 1 wyrazów obcych, synonimów, frazeologiczny*. Warszawa, s. 90.

²¹ *Fan*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Fan> (dostęp: 3.08.2023).

²² A.L. Stewart, A.C. King (1991). Evaluating the Efficacy of Physical Activity for Influencing Quality-of-Life Outcomes in Older Adults, *Annals of Behavioral Medicine*, Volume 13, Issue 3, Pages 108–116, <https://doi.org/10.1093/abm/13.3.108>

²³ B. J. I. Schellenberg, D. S. Bailis, Can Pssion be Polyamorous? The Impact of Having Multile Pssion on Subjective Well-Being and Momentary Emotion. *Journal of Happiness Studies*.

„Adults Welcome” – LEGO dla dorosłych pasjonatów

AFOL to akronim oznaczający „adult fan of Lego”, czyli „dorosłego fana Lego”. To właśnie dorośli są w większości twórcami tzw. „Lego MOCów” (z ang. *my own creation*), budując konstrukcje własnego pomysłu, często unikatowe i lepsze niż oryginalne, które są prezentowane np. na targach hobbystycznych odbywających się w Polsce. W literaturze można spotkać także określenia – ALE (*adult Lego enthusiast*) oraz AFLOB (*adult fan of Lego bricks*). Wspomniane grupy łączy jedno, są fascynatami i amatorami najpopularniejszych klocków na świecie. Grono afoli to przede wszystkim mężczyźni, urodzeni w latach siedemdziesiątych, osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, którzy z nostalgią wrócili do budowania w myśl zasady *zabawa towarzyszy wszystkim ludziom, niezależnie od wieku ma duże znaczenie rozwojowe, wychowawcze i edukacyjne*²⁴. O doniosłej roli duńskich klocków w dorosłym męskim świecie wspomina K. Sadowska, ujmując LEGO jako zabawkę konstrukcyjną, która jest towarem dla wszystkich *dzieci (tatusiów)* i sprawdza się w różnych przedziałach wiekowych²⁵.

Firma LEGO coraz śmielej wita afoli na swej stronie internetowej, w zakładce „Adults Welcome”, czy w swych licznych kampaniach reklamowych. LEGO dla dorosłych charakteryzuje się wysoką jakością oraz kolekcjonerskimi zestawami. Klocki są starannie dobrane i zaprojektowane dla większych dłoni w myśl zasady: *W dzisiejszym, zaganianym świecie zestawy LEGO dla dorosłych pozwalają oderwać się od codzienności i w pełni skupić na uważnym budowaniu. Kreatywny odpoczynek. Strefa zen. Wena mile widziana.*

Zestawy dla afoli cechuje czarne pudełko i widniejący na nim przedział wiekowy 18+. Zestawy, według zainteresowań dorosłych konsumentów, zostały podzielone na takie kategorie jak: pojazdy – *włącz swój kreatywny napęd (...) zasiądziesz za kierownicą najlepszych pojazdów w historii*, sztuka i design – *daj się porwać kreatywności, poczuj się jak artysta i stwórz własne arcydzieło*, podróże i historia – *podróżuj w czasie i przestrzeni, aby odtworzyć cuda świata*, rozrywka – *możesz przeżyć ponownie historie z ulubionych filmów i seriali – tym razem w oszałamiająco szczegółowej formule*²⁶. Ponadto wyróżnia się kategorie: film i zabawa, art & deco, sport, nauka i technika. Kategorie różnią się w zależności od źródła – katalogu papierowego LEGO, który ukazuje się dwa razy w roku bądź strony internetowej LEGO.com. Dorośli fani coraz częściej w mediach społecznościowych chwalą się swoimi pokojami, tzw. „LEGO room”, w których na półkach i w gablotach eksponują swoje zestawy duńskich klocków. Afole mogą także przyozdobić mieszkanie kwiatami (np. orchideą w doniczce), zawiesić na ścianie obraz „Gwiazdzista noc” Vincenta van

²⁴ I. Czaja-Chudyba (2006). *Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela*. Kraków, s. 22.

²⁵ K. Sadowska (2016). *Zabawki współczesne – o przemianie materii – realizm i surrealizm*. W: K. Kabacińska-Łuczak, D. Żołądź-Strzelczyk (red.). *Zabawka – przedmiot ludyczny i obiekt kolekcjonerski*. Poznań, s. 154.

²⁶ Katalog LEGO (styczeń–czerwiec) 2023.

Gogha czy kultowe logo The Rolling Stones z serii Lego Art. w trzech wymiarach z okazji 60. rocznicy powstania zespołu (podczas składania można zeskanować kod QR i posłuchać muzyki zespołu). Dorośli fani LEGO mogą także budować ulicę Sezamkową, domek Kubusia Puchatka czy sławnego filmowego bohatera, Kevina, który święta bożonarodzeniowe spędza sam w domu. Zestawy dedykowane afołom to także słynna kawiarnia Central Perk z kultowego serialu „Przyjaciele”, konsola Nintendo z lat 90. czy takie konstrukcje Lego Icons jak najsztywniejszy liniowiec oceaniczny „Titanic” składający się z ponad 9000 elementów oraz słynna na całym świecie paryska „Wieża Eiffla”. Firma LEGO coraz śmielej współpracuje z innymi znanymi markami, np. z marką adidas (kolekcja butów) czy marką odzieżową Levi’s (kurtki, spodnie, czapki). Dedykowane zestawy w postaci pudełek do przechowywania klocków z zaimplementowaną płytką konstrukcyjną oraz retro minifigurkami znaleźć można w sieci sklepów IKEA. Analizując wielowymiarowo działalność afołi, trzeba zwrócić uwagę na aspekt traktowania zakupu klocków LEGO także jako inwestycji. Współcześnie coraz więcej dorosłych inwestuje środki finansowe w zakup poszczególnych zestawów, minifigurek czy poszczególnych unikatowych i rzadko dostępnych elementów, by po latach odsprzedać je z zyskiem. Duńskie klocki, podobnie jak inne zabawki, są cennym obiektem kolekcjonerskim²⁷. W tym przypadku prym wiodą kolekcje Star Wars, Castle, Pirates, Western czy miejskie budynki (tzw. modulary). To także wszystkie serie stricte dedykowane dorosłym fanom LEGO (np. Creator Expert, Icons, Architecture).

Z klocków zbudować można praktycznie wszystko. Znany artysta Z. Libera z klocków LEGO stworzył kontrowersyjny projekt „LEGO. Obóz koncentracyjny”, który jest wizualizacją nazistowskiego obozu, a z powodzeniem jest prezentowany w galeriach sztuki na całym świecie (praca trafiła do zbiorów The Jewish Muzeum w Nowym Jorku, gdzie stała się inspiracją do zorganizowania wystawy „Mirroring Evil: Nazi Imagery/Recent Art”). Sam artysta projekt tłumaczył słowami „Myśl, która doprowadziła mnie do zrobienia tej pracy, dotyczyła samej racjonalności, która jest podstawą systemu klocków LEGO, a która wydała mi się przerażająca: nie można z tych klocków zbudować nic, na co nie pozwala precyzyjny, racjonalny system”. W społecznej opinii projekt ten dotyczy z jednej strony edukacyjnej natury zabawek, sposobu ich wykorzystania, z drugiej dyskurs o Holokauście uległ trywializacji²⁸.

Współcześni polscy afole również tworzą MOC-e nawiązujące do bieżących wydarzeń społeczno-politycznych w kraju (np. strajk kobiet; pomnik smoleński w Warszawie otoczony kordonem policyjnym; straż narodowa broniąca kościoła) i za granicą (np. wojna w Ukrainie, pandemia COVID-19). LEGO produkuje rocznie 60 miliardów klocków oraz 340 milionów minifigurek, których prototyp powstał

²⁷ Zob. K. Kabacińska-Luczak, D. Żołądź-Strzelczyk (red.), (2016). *Zabawka – przedmiot ludyczny i obiekt kolekcjonerski*. Poznań.

²⁸ K. Sienkiewicz. *Zbigniew Libera. Lego. Obóz koncentracyjny*, <https://culture.pl/pl/zbigniew-libera-oboz-koncentracyjny> (dostęp: 18.11.2022).

w 1978 roku, a jego twórcą jest J.N. Knudsen²⁹. Kiedy O. Tokarczuk otrzymała literacką nagrodę Nobla, polscy afole stworzyli jej LEGO minifigurkę. Taka sama sytuacja miała miejsce w przypadku wojny w Ukrainie, kiedy stworzono minifigurkę W. Zefęskiego, oraz śmierci Elżbiety II, królowej Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (minifigurki powstały także w przypadku kolejnych jubileuszy jej panowania)³⁰. Wisława Szymborska w 2023 roku w Międzynarodowy Dzień Poezji została przedstawiona w postaci minifigurki na tle pokaznego księgozbioru. Tym samym polska noblistka dołączyła do m.in. M. Twaina, G. Orwella i W. Shakespeare'a, którzy wcześniej uhonorowani zostali przez LEGO własną minifigurką (w slangu: minifigiem).

Afole są twórcami historii Polski z klocków LEGO (HistoryLand), czyli interaktywnych makiet, w których znaleźć można ważniejsze miejsca, wydarzenia, postaci, które wpłynęły na bieg historii Polski, np. osada w Biskupinie, bitwa pod Grunwaldem, bitwa morska pod Oliwą, bitwa o Monte Casino, obrona Westerplatte, stocznia Gdańska. Twórcy HistoryLandu, M. Tobolski, M. Pietrucha i K. Tobolski, makiety zbudowali z miliona trzystu tysięcy klocków LEGO. W trakcie budowy makiet twórcy współpracowali z dwunastoma historykami, by dokładnie wszystko odwzorować. HistoryLand mogli już oglądać mieszkańcy Krakowa oraz Poznania³¹. Momenty dziejowe w historii Polski konstruuje za pomocą LEGO Marcin Polak, którego budowle można zobaczyć na kanale Futuredu/Edunews w serwisie Flickr. To m.in. bitwa pod Oliwą z 1627 roku czy, przedstawiony w wielu konstrukcjach, stan wojenny w Polsce w latach 1981–1983. Budowle są ciekawym pretekstem do podjęcia rozmów międzypokoleniowych na temat stanu wojennego i związanych z nim przemian społecznych, politycznych, gospodarczych w Polsce³².

Na platformie LEGO IDEAS afole mogą zgłaszać własne konstrukcje, które podlegają głosowaniu fanów na całym świecie. Przy zdobyciu odpowiedniej liczby głosów firma LEGO może zakwalifikować zestaw do powszechnej sprzedaży. W Polsce pierwszym konstruktorem, który dostał tego zaszczytu, jest J. Woźnica, którego zestaw „Opowieści z czasów wyścigu kosmicznego” trafił na sklepowe półki na początku maja 2023 roku. To zestaw trójwymiarowych pocztówek zainspirowanych mitami, filmami, książkami i plakatami science fiction z lat 80. XX wieku.

Klocki LEGO stały się elementem popkulturowym, a w ostatnich latach zabawką społecznie zaangażowaną. LEGO stawia na różnorodność podkreślając fakt, iż „każdy jest niesamowity! Ponieważ doceniamy każdego konstruktora LEGO”. Właśnie pod takim hasłem powstał „tęczowy” zestaw Lego „Everyone Is Awesome” – *klienci*

²⁹ G. Farshtey, D. Lipkowitz (2015). *Minifigurki LEGO. Ilustrowana kronika*. Łódź, s. 6–7.

³⁰ K. Nowak-Kluczyński. „Adults Welcome” – klocki LEGO 18+ <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/adults-welcome-klocki-lego-18> (dostęp: 22.12.2022).

³¹ https://historyland.pl/?gclid=Cj0KCQiAi8KfBhCuARIsADp-A57FSCv4jeqFpKHiyphg-VIzh-pjJIThZrob6bD0selchCiQsrnOqN1EaAolAEALw_wcB (dostęp: 10.02.2023).

³² K. Ciemcioch (2016). Klocki LEGO – rozwijanie kreatywności uczniów w cyfrowym świecie. *Interdyscyplinarne Studia Społeczne*, 2 (2), s. 112.

w zestawie znajdują klocki oraz zupełnie nowe figurki postaci w 11 kolorach, które wspólnie utworzą tęczę. Nie będzie to jednak jedynie symbol tęczy wykorzystywany przez społeczność LGBT+, ale również biel, błady błękit, róż oraz czerni i brąz (...) dobór kolorów ma bowiem odzwierciedlać nie tylko różnorodność seksualną, ale również pochodzenie osób w społeczności LGBT+. Wszystkie minifigurki z wyjątkiem filetowej nie mają przypisanej płci, co ma wyrażać indywidualność³³. Ponadto to właśnie filetowa minifigurka jest ukłonem „w stronę wszystkich fantastycznych drag queen”. Podobny przekaz znaleźć można w zestawie „Queer Eye – mieszkanie Fab Five” z serii LEGO ICONS, który jest skierowany do fanów serialu „Queer Eye” (w polskim tłumaczeniu „Porady różowej brygady”), który jest odwzorowaniem apartamentu pięciu chłopaków z Atlanty. Hasłami przewodnimi zestawu stały się słowa „pozytywność i życzliwość”. Stałymi bohaterami serii jest piątka mężczyzn (osób homoseksualnych), którzy w każdym odcinku pomagają jednemu uczestnikowi w metamorfozie wyglądu, mieszkania oraz zmianie postrzegania siebie i otaczającego świata.

Klocki LEGO w służbie edukacji całożyciowej – wybrane konteksty

Narzędziami edukacji całożyciowej może być wszystko. Klocki LEGO pełnią istotną rolę w edukacji każdego szczębla. Od serii dla najmłodszych fanów – LEGO DUPLO, skończywszy na metodzie LEGO-LOGOS z powodzeniem wykorzystywanej w edukacji na poziomie szkoły wyższej. Eksplorując daną lekturę w szkole czy myśl filozoficzną w uniwersytecie pomocną okaże się metoda LEGO-LOGOS autorstwa J.M. Spychały – filozofa i założyciela Akademii Filozoficznej w Warszawie³³. Metoda ta opiera się m.in. na pracy z tekstem. Zadaniem jest przeczytanie danej myśli, fragmentu książki i zwizualizowanie ich za pomocą klocków LEGO. Konstrukcja z klocków jest interpretacją przeczytanego tekstu w myśl zasady „co Autor miał na myśli”. Etap ostatni to dyskusja dotycząca konstrukcji. Każdy z budowniczych przedstawia swoją pracę, ma też możliwość zadawania pytań innym konstruktorom. Jak wskazuje J.M. Spychała, *zadaniem uczniów jest zatem zobrazować przeczytany fragment w formie budowli z tworzywa, tak jak każdy z nich go zrozumiał. Nie mają żadnych ograniczeń ani wskazówek co do sposobu obrazowania, budowania*³⁴.

W wielu szkołach, zajęciach pozalekcyjnych czy szkoleniach LEGO dzięki specjalnie dedykowanym zestawom wykorzystuje się w zajęciach z robotyki czy programowania³⁵ (w tym gier i aplikacji). Z pomocą przychodzi platforma do tworzenia gier i aplikacji, ale także nauki „Unity”. To nie tylko zabawa, ale i nauka budowania

³³ *Metoda Lego-Logos: nowy sposób nauki*, <https://www.lego-logos.pl> (dostęp: 16.01.2023).

³⁴ J. M. Spychała (2020). *Mali rebelianci*. Toruń, s. 13.

³⁵ Zob. np. Y. Isogawa (2022). *LEGO BOOST wyzwolacz kreatywności. Jak zbudować 95 robotów o prostej konstrukcji*; Y. Isogawa (2022). *LEGO Mindstorms. Wynalazca robotów. Księga pomysłów 128 prostych maszyn i sprytnych urządzeń*; E. Jung Park (2015). *Poznajemy LEGO MINDSTORMS EV3. Narzędzie i techniki budowania i programowania robotów*; H. Brandys (2020). *LEGO Mindstorms EV3. Podstawy programowania. Ćwiczenia z rozwiązaniami*; M. Rollins (2013). *Projektowanie i budowa własnych robotów przy użyciu LEGO Technic*; M. Rollins (2013). *LEGO Technic w praktyce. Ożyw swoje kreacje w LEGO*.

obiektów 3D w myśl zasady *wiele młodszych (czasem starszych) osób ma także sporo doświadczeń w zabawie klockami LEGO, które nie tylko bawią, ale i uczą tworzenia konstrukcji, planowania przestrzennego, inżynierii i kreatywności. Łącząc swe siły Unity i LEGO stworzyły ciekawą kombinację – projekt LEGO Microgame, w ramach którego każdy może stworzyć minigrę opartą na klockach LEGO*³⁶. To platforma do tworzenia niezapomnianych światów oraz kreowania zależności pomiędzy elementami tych światów. LEGO jest też obiektem wykorzystywanym do tworzenia animacji³⁷. W szkołach wyższych nierzadko na kierunku „animacja” klocki LEGO wykorzystywane są do prac zaliczeniowych czy dyplomowych, stając się nieoczywistym ich budulcem. LEGO jako narzędzie świetnie wpisuje się w proces uczenia się dorosłych, może być przydatne i skuteczne na każdym etapie cyklu Kolba³⁸. Literatura wskazuje bowiem, że dorośli uczniowie nie zawsze radzą sobie z przejściem z etapu do etapu i niezbędna jest wówczas pomoc trenera. Pomoc dydaktyczna w postaci zabawki, w tym przypadku klocków LEGO, może proces tranzykcji ułatwić i wspomóc.

LEGO zabawka edukacyjna (dla) dorosłych

Edukacja dorosłych różni się od edukacji dzieci. Jest procesem zdecydowanie bardziej zindywidualizowanym. Zabawka edukacyjna przeznaczona dla dorosłego musi odpowiadać na jego potrzeby i być zaprojektowana z myślą o dalszym rozwijaniu wiedzy i umiejętności osób posiadających doświadczenie. Musi być ona tak skonstruowana, aby była wyzwaniem intelektualnym, pobudzała do myślenia twórczego i innowacyjnego.

Trójwymiarowe ujęcie idei *lifelong learning* R.J. Kidda zakłada kształcenie w pionie, obejmujące wszystkie dostępne kolejno szczeble edukacji; kształcenie w poziomie, czyli kształcenie w różnych dziedzinach życia; oraz kształcenie w głąb, odnoszące się do jakości edukacji, do umiejętności samokształcenia i rozwijania zainteresowań³⁹, a cele przewidziane dla każdego wymiaru mogą zostać zrealizowane za pomocą klocków LEGO, co pozwala uznać je za bardzo wartościowe narzędzie, zabawkę edukacyjną czy też pomoc dydaktyczną w procesie edukacji dorosłych. Ponadto sięgając do zapisów z raportu UNESCO⁴⁰ J. Delorsa, znajdziemy opisy czterech filarów edukacji podkreślające, że uczyć należy się po to, aby wiedzieć, działać, wspólnie żyć i aby być. Ostatni filar wydaje się być niesłychanie aktualny. Bycie rozumiane jako stwarzanie sobie samemu warunków do odkrywania i doświadczania wszelkiego rodzaju przeżyć, które składają się na sposób odbierania świata

³⁶ J. Ross (2021). *LEGO Microgame. Podstawy programowania gier w Unity*. Gliwice, s. 5.

³⁷ Zob. D. Pagano, D. Pickett (2017). *Księga animacji LEGO. Zrób własny film z klockami LEGO*.

³⁸ K. Mikołajczyk (2011). Jak uczą się dorośli, czyli co powinien wiedzieć trener o specyfice kształcenia uczestników szkolenia. *E-Mentor*, 2 (39), <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/39/id/831>. (dostęp: 7.08.2023).

³⁹ R. Kidd (1966). *The Implications of Continuous Learning*. Gage, Toronto.

⁴⁰ J. Delors (1998). *Edukacja jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji dla spraw Edukacji dla XXI wieku*. Warszawa.

i stanowią fundament prawidłowego funkcjonowania człowieka w społeczeństwie, również znajdując odzwierciedlenie w filozofii i misji LEGO.

Wartość klocków LEGO wynika między innymi z tego, że pozwalają dorosłym być tu i teraz. Wyłączyć lub odłożyć telefon komórkowy i skupić się na jednej czynności. Pozwalają w pełni realizować ideę uważności⁴¹, rozwijać umiejętność świadomego kreowania uwagi na tym, co dzieje się w chwili obecnej. Bawiąc się i konstruując, dorośli mogą zrelaksować się i wrócić myślami do czasów dzieciństwa. Skupienie na konstruowaniu i układaniu klocków może działać relaksująco i pomagać w redukcji stresu. Modele tworzone przez dorosłych i dla dorosłych często różnią się od dziecięcych skalą, dokładnością, czasem budowy, tematyką, konstrukcyjną trudnością – często bardzo aktualną oraz ponoszonymi kosztami. Zestawy dla dorosłych są droższe niż te dla dzieci. Klocki LEGO rozwijają kreatywność. Dorośli użytkownicy mogą próbować swoich sił i rekonstruować budowle, projektować własne modele i eksperymentować z różnymi formami. W trakcie „zabawy” mogą oni napotykać na różnego rodzaju problemy logiczne, techniczne, które będą wymagały zastosowania myślenia lateralnego⁴². Pojawia się tutaj konieczność przeanalizowania schematów, instrukcji, manipulowania dostępnymi elementami, skupienia się na detalach. LEGO ćwiczy cierpliwość i skupienie, uczy wytrwałości w dążeniu do celu, a tym samym odraczania gratyfikacji. Pomaga również usprawnić proces planowania, niejednokrotnie dalekosiężnego, z uwzględnieniem koniecznych etapów. Zaawansowane technologie wykorzystywane w zestawach LEGO dla dorosłych rozwijają umiejętności techniczne, kompetencje cyfrowe, ponadto przy budowie niektórych modeli i struktur niezbędna jest wiedza z zakresu matematyki czy geometrii. Chęć złożenia określonego modelu w naturalny sposób wpływa na uzupełnienie brakującej wiedzy, doczytanie, sprawdzenie. Zestawy dla dorosłych, jak już wspomniano, często inspirowane są aktualnymi wydarzeniami społeczno-kulturalnymi, zestawy tego typu mogą prowadzić do pogłębienia wiedzy z zakresu historii oraz dziedzictwa kulturowego. Konstruowanie z LEGO wpływa również na pamięć i koncentrację. Budowanie modeli wymaga zapamiętywania określonych układów czy sekwencji, co wpływa na usprawnienie procesu przetwarzania informacji (zapamiętywania, przechowywania i przypominania). Niewątpliwą zaletą opisywanych klocków jest ich społecznotwórczy charakter. Poprzez wspólną realizację projektów, zadania grupowe, rozwijają umiejętności społeczne i komunikacyjne.

Wybrane argumenty pozwalają również na nazwanie klocków LEGO zabawką międzypokoleniową, są one bowiem źródłem wspólnych przeżyć, zarówno posiadanych wspomnień, jak i nowo powstałych. Dzięki wspólnie spędzonemu czasowi budują i pogłębiają więzi.

⁴¹ R. Kowalska (2017). *Idea uważności w praktyce edukacyjnej*. W: M. Humeniuk, I. Paszenda (red.), *Codziennosc jako wyzwanie edukacyjne*, T. 1. Wrocław, s. 196–205.

⁴² E. de Bono (2008). *Sześć myślowych kapeluszy. Uwolnij umysł od sztamowego myślenia*. Gliwice, s. 181–184.

Zakończenie

Zabawa i edukacja od zawsze wypełniały znaczną część życia człowieka. Zabawy klockami to wszechstronny rozwój, dają one sposobność: doskonalenia sprawności manualnych, rozwijania koordynacji spostrzeżeń wzrokowych z ruchem ręki, kształtowania precyzji w konstruowaniu, usprawniania ogólnej koordynacji ruchowej, wykonywania różnych operacji przestrzennych, rozwijania umiejętności szeregowania, poznawania kolejności następujących po sobie czynności, rozwijania kompetencji językowych, rozumienia mowy i ekspresji językowej, kształtowania zmysłu racjonalizatorskiego oraz umiejętności szukania nowych, niestereotypowych rozwiązań⁴³ równie ważnych w dorosłym życiu.

Klocki LEGO wykorzystywane są współcześnie na każdym szczeblu edukacji, by poznawać, powtarzać i utrwalać treści w atmosferze kreatywności i zabawy⁴⁴. Współcześnie LEGO coraz śmielej wkracza w strefę warsztatów czy szkoleń dla dorosłych, gdzie np. wspólne konstrukcje wpływają na integrację grupy. Media społecznościowe opanowane zostały przez afole recenzujących poszczególne zestawy, a także budujących własne konstrukcje. W 2009 roku szacowano, że na każdego człowieka na świecie przypadają 62 klocki LEGO. W 2017 roku były to już 102 klocki⁴⁵.

Bibliografia

1. Andersen J. (2022). *Historia LEGO. Opowieść o rodzinie, która stworzyła najstynniejszą zabawkę na świecie*. Warszawa.
2. Brandys H. (2020). *LEGO Mindstorms EV3. Podstawy programowania. Ćwiczenia z rozwiązaniami*. Gliwice.
3. Bujak J. (1988). *Zabawki w Europie. Zarys dziejów – rozwój zainteresowań*. Kraków.
4. Cywińska M. (2010). Edukacyjne znaczenie zabawek dziecięcych – ich terapeutyczne i twórcze oddziaływanie. W: D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska (red.), *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*. Poznań.
5. Czaja-Chudyba I. (2006). *Pedagogika zabawy w osobowym i profesjonalnym przygotowaniu do zawodu nauczyciela*. Kraków.
6. de Bono E. (2008). *Sześć myślowych kapeluszy. Uwolnij umysł od szampowego myślenia*. Gliwice.
7. Delors J. (1998). *Edukacja jest w niej ukryty skarb. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji dla spraw Edukacji dla XXI wieku*. Warszawa.
8. Dunin-Wąsowicz M. (1977). *O zabawce w życiu dziecka*. Warszawa.
9. Farshtey G., Lipkowitz D. (2015). *Minifigurki LEGO. Ilustrowana kronika*. Łódź.
10. Hugo S. (2017). *LEGO. Absolutnie wszystko co trzeba wiedzieć*. Łódź.

⁴³ M. Cywińska (2010), Edukacyjne znaczenie zabawek dziecięcych – ich terapeutyczne i twórcze oddziaływanie. W: D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska (red.), *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*. Poznań, s. 239.

⁴⁴ P. Staroń (2022). *LEGO. To nie pierwsze klocki, które stworzyła ludzkość, ale to one podbiły świat*. *Książki. Magazyn do czytania*, 3 (54), s. 62.

⁴⁵ S. Hugo (2017). *LEGO. Absolutnie wszystko co trzeba wiedzieć*, Łódź, s. 11.

11. Isogawa Y. (2022). *LEGO BOOST wyzwalczy kreatywności. Jak zbudować 95 robotów o prostej konstrukcji*. Gliwice.
12. Isogawa Y. (2022). *LEGO Mindstorms. Wynalazca robotów. Księga pomysłów 128 prostych maszyn i sprytnych urządzeń*. Gliwice.
13. Janus K. (2011). *Słownik pedagogiki i psychologii. Zagadnienia, pojęcia, terminy*. Warszawa.
14. Jung Park E. (2015). *Poznajemy LEGO MINDSTORMS EV3. Narzędzie i techniki budowania i programowania robotów*.
15. Kabacińska-Łuczak K., Wojewoda A. (2020). Zabawy i zabawki dziecięce. W: H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski (red.), *Pedagogika dziecka. Podręcznik akademicki*. Poznań.
16. Kabacińska-Łuczak K., Żołądź-Strzelczyk D. (red.). (2016). *Zabawka – przedmiot ludyczny i obiekt kolekcjonerski*. Poznań.
17. Kidd R. (1966). *The Implications of Continuous Learning*. Gage, Toronto.
18. Kowalska R. (2017). *Idea uważności w praktyce edukacyjnej*. W: M. Humeniuk, I. Paszenda (red.), *Codziennosc jako wyzwanie edukacyjne*, T. 1. Wrocław.
19. Krajewska A. (2003). *Zabawki jako forma socjalizacji do ról płciowych*. W: B. Łaciak (red.), *Dziecko we współczesnej kulturze medialnej*. Warszawa.
20. Kupisiewicz Cz., Kupisiewicz M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa.
21. Lunde N. (2019). *LEGO. Jak pokonać kryzys, zawojować świat i zbudować potęgę z klocków*. Warszawa.
22. Melosik Z. (2019). *Pasja i tożsamość naukowca. O władzy i wolności umysłu*. Poznań.
23. Nawrot-Borowska M. (2010). *Zabawki dzieci polskich w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku – zapatrywania teoretyczne*. W: D. Żołądź-Strzelczyk, K. Kabacińska (red.), *Dawne i współczesne zabawki dziecięce*. Poznań.
24. Pagano D., Pickett D. (2017). *Księga animacji LEGO. Zrób własny film z klockami LEGO*. Warszawa.
25. Paszkowska-Rogacz A. (2003). *Psychologiczne podstawy wyboru zawodu. Przegląd koncepcji teoretycznych*. Warszawa.
26. Rollins M. (2013). *LEGO Technic w praktyce. Ożyw swoje kreacje w LEGO*. Gliwice.
27. Rollins M. (2013). *Projektowanie i budowa własnych robotów przy użyciu LEGO Technic*. Gliwice.
28. Ross J. (2021). *LEGO Microgame. Podstawy programowania gier w Unity*. Gliwice.
29. Sadowska K., (2016). *Zabawki współczesne – o przemianie materii – realizm i surrealizm*. W: K. Kabacińska-Łuczak, D. Żołądź-Strzelczyk (red.), *Zabawka – przedmiot ludyczny i obiekt kolekcjonerski*. Poznań.
30. Smaza M., Barnecka A (2010). *Słownik 3 w 1 wyrazów obcych, synonimów, frazeologiczny*. Warszawa.
31. Spychała J.M. (2020). *Mali rebelianci*. Toruń.
32. Żołądź-Strzelczyk D., Kabacińska-Łuczak K. (2012). *Codziennosc dziecięca opisana słowem i obrazem. Życie dziecka na ziemiach polskich od XVI do XVIII wieku*. Warszawa.

Czasopisma:

1. Brzezińska A.I., Bątkowski M., Kaczmarska D., Włodarczyk A., Zamecka N. (2011). Zabawa, czyli co i po co? O roli zabaw i zabawek w przygotowaniu do dorosłego życia. *Wychowanie w przedszkolu*, 11.
2. Ciemcioch K. (2016). Klocki LEGO – rozwijanie kreatywności uczniów w cyfrowym świecie. *Interdyscyplinarne Studia Społeczne*, 2 (2).
3. Kaczmarek U. (1997). *Pedagogika zabawy. Zabawy i Zabawki*, 4.

4. Kunat B. (2015). *Pasja jako kategoria badawcza w świetle dualistycznego modelu R.J. Valle-randa. Psychologia wychowawcza*, 8.
5. Mikołajczyk K. (2011). Jak uczą się dorośli, czyli co powinien wiedzieć trener o specyfice kształcenia uczestników szkolenia, *E-Mentor*, 2 (39), <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/39/id/831>. (dostęp: 7.08.2023).
6. Sandford J. (2023). LEGO – 90 Years Young, *Business English Magazine*, 93.
7. Staroń P. (2022). LEGO. To nie pierwsze klocki, które stworzyła ludzkość, ale to one podbiły świat. *Książki. Magazyn do czytania*, 3 (54).
8. Turska B. (2016). Za co lubię klocki syna. *Przedszkolak* 2 (51).
9. Stewart A.L., King A.C. (1991). *Evaluating the Efficacy of Physical Activity for Influencing Quality-of-Life Outcomes in Older Adults*, *Annals of Behavioral Medicine*, Volume 13, Issue 3, <https://doi.org/10.1093/abm/13.3.108>
10. Schellenberg B.J.I., Bailis D.S. Can Pssion be Polyamorous? The Impact of Having Multile Pssion on Subjective Well-Being and Momentary Emotion. *Journal of Happiness Studies*.

Źródła internetowe:

1. *Dziewczynki mogą wszystko*, <https://www.lego.com/pl-pl/girls-can-achieve-anything> (dostęp: 18.02.2023).
2. *Dziewczynki mogą wszystko. Marka LEGO inspirowane do zabawy wolnej od stereotypów*, <https://admonkey.pl/dziewczynki-moga-wszystko/> (dostęp: 18.02.2023).
3. *Fan*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/10909/fan> (dostęp: 3.08.2023).
4. *Fan*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Fan> (dostęp: 3.08.2023).
5. *Fan*, *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/fan.html> (dostęp: 3.08.2023).
6. Karolczyk-Kozyra A., *Klocki LEGO na języku polskim w Liceum? Oczywiście!* <http://kreatywnypolonista.blogspot.com/2019/12/klocki-lego-na-jezyku-polskim-w-liceum.html> (dostęp: 23.04.2022).
7. *Metoda Lego-Logos: nowy sposób nauki*, <https://www.lego-logos.pl> (dostęp: 16.01.2023)
8. Nowak-Kluczyński K., „Adults Welcome” – klocki LEGO 18+ <https://epale.ec.europa.eu/pl/blog/adults-welcome-klocki-lego-18> (dostęp: 22.12.2022).
9. *Rusza kampania LEGO „Rebuild The World*, <https://figurkoweramki.pl/blog/rusza-kampania-lego-rebuild-the-world/> (dostęp: 17.02.2023).
10. Sienkiewicz K., *Zbigniew Libera. Lego. Obóz koncentracyjny*, <https://culture.pl/pl/zbigniew-libera-oboz-koncentracyjny> (dostęp: 18.11.2022).
11. Tomaszewski M., *Co to jest pasja? Nowa definicja pasji i czym się różni od hobby*, <https://mariusztomaszewski.pl/blog/co-to-jest-pasja-hobby-definicja/> (dostęp: 3.08.2023).
12. Tyszkiewicz J., *Klocki Lego na lekcjach etyki w szkole podstawowej*, <https://www.etykawszkole.pl/baza-wiedzy/materialy-edukacyjne/174-klocki-lego-na-lekcjach-etyki-w-szkole-podstawowej> (dostęp: 20.02.2022).
13. *Uczeń z Pasją*, <https://fundacja-edukacja.org.pl/uczen,11> (dostęp: 3.08.2023).

dr Magdalena BARAŃSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Konrad NOWAK-KLUCZYŃSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu